

Η **Ανάσταση** στην Επανάσταση

Μικρό αφιέρωμα για τη **Λαμπρή**
στην Επαναστατημένη Ελλάδα

Επετειακό αφιέρωμα των Βιβλιοθηκών των Αρσακείων Σχολείων

Απρίλιος 2021

*«Κ' εκείθε πέρα διάβηκε, πέρα κατά το Βάλτο,
πήγε να κάνει τη Λαμπρή και το «Χριστός Ανέστη»,
να ψήσει το σφαχτάρι του, κόκκιν' αυγά να φάγει
και να χορέψουν τα παιδιά, να ρίξουν στο σημάδι.»*
(κλέφτικο τραγούδι)

Οι Βιβλιοθήκες της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας παρουσιάζουν μέσα από ιστορικές πηγές αφηγήσεις για το πώς βίωσαν τις ημέρες των Παθών, της Σταύρωσης και της Ανάστασης οι επαναστατημένοι Έλληνες, οι οποίοι από την αγωνία, τον πόνο, τη θλίψη και τον θάνατο πέρασαν στην Ελευθερία και στην Ανάσταση του Έθνους. Οι πηγές που παρατίθενται βρίσκονται σε τεκμήρια των Βιβλιοθηκών της Αρσακείων Σχολείων.

Εικόνα εξωφύλλου: P. Bonirote (1811-1891), Χορός στην Πνύκα (Danse Grecque), Λάδι σε καμβά, Αθήνα, 1842. Συλλογή Νίκου Δίκαιου, Προξένου της Κύπρου στη Λυών της Γαλλίας. Αγοράστηκε κατά τη δεκαετία 1960-1970 από τον Εθνάρχη Μακάριο. Βρίσκεται στο Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, Πολιτιστικό Κέντρο, Λευκωσία.

1821

Τον Απρίλιο του 1821 οι Έλληνες πολιορκούσαν τους Τούρκους στο Νιόκαστρο Πύλου και στη Μεθώνη. Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι από το έργο *Επιτομή της Ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος* του **Αμβροσίου Φραντζή**.

«Επειδή δε είχε φθάσει η εβδομάς των παθών (καθότι το άγιον Πάσχα κατ' εκείνο το έτος ήτον την 10 Απριλίου), οι εν ταις πολιορκίαις διατρίβοντες στρατιώται χωρικοί έχοντες την θέλησιν, άλλως τε και την ιδέαν ότι εάν δεν εορτάσωσι το Πάσχα εις τας εστίας των, αμαρτάνουν θανάσιμως, από την ημέραν της Μεγάλης Πέμπτης (17 Απριλίου) μέχρι του Μεγάλου Σαββάτου διά νυκτός ανεχώρουν όλον το πλήθος των χωρικών αυτών στρατιωτικών, έμειναν δε 85 αρχηγοί τε και στρατιώται εις την πολιορκίαν του Νεοκάστρου, και 56 εις την της Μεθώνης. Την δε δευτέραν της Διακαινησίμου (11 Απριλίου) ιδόντες οι εν τω Νεοκάστρω Οθωμανοί το ολιγάριθμον των πολιορκητών, απεφάσισαν να κάμωσιν έξοδον κατά των ολίγων Ελλήνων και περί την 8 ώραν π.μ. εξήλθον κατά των Ελλήνων πλείους των 600, ενάρξαντος ευθύς έσωθεν του Φρουρίου και του πυροβολισμού των κανονιών και των βομβών. [...]

Τραπέντες δ' ούτως εις φυγήν οι Οθωμανοί, εισήλθον εις το Φρούριον κατησχυμένοι, και ζημιωμένοι τα μέγιστα από τόσους ολίγους Έλληνας. Άλλ' η φήμη της περί ης ο λόγος μάχης διασπαρείσα καθ' όλην την περιφέρειαν της επαρχίας, την ίδιαν εκείνην ημέραν δι' ειδοποιήσεων εγγράφων της Γενικής εφορίας εκίνησεν εις φιλοτιμίαν μεγάλην τους απελθόντας εις τας οικίας των Έλληνας διά την εορτήν του Πάσχα, οίτινες χωρίς τινος πλέον άλλης αργοπορίας την τετάρτην της Διακαινησίμου (13 Απριλίου) συνήχθησαν άπαντες πάλιν εις τα στρατόπεδά των.»

Πηγή:

Επιτομή της Ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος αρχομένη από του έτους 1715, και λήγουσα το 1837. Διηρημένη εις τόμους τρεις / Συγγραφείσα παρά Αμβροσίου Φραντζή Πρωτοσυγκέλλου της πρώην Χριστιανουπόλεως επαρχίας (Αρκαδίας), και εκδοθείσα παρ' αυτού προς χρήσιν των Ελλήνων προσφωνηθείσα δε τω μεγαλειοτάτω βασιλεί της Ελλάδος Όθωνι τω Α'. - Εν Αθήναις : Εκ της Τυπογραφίας Η Βιτώρια του Κωνστ. Καστόρχη και Συντροφίας, 1839-1841 (Τόμος Α', σελ. 386, 389: διατηρείται η γλώσσα του πρωτοτύπου με λίγες τυπογραφικές διορθώσεις)

Ο **Αμβρόσιος Φραντζής** (κατά κόσμον Ανδρόνικος Φρατζής, Μεσορρούγι Αχαΐας, 1778 - Αθήνα, 1851) ήταν κληρικός, ιστορικός, πολιτικός και αγωνιστής της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

Περισσότερες πληροφορίες θα βρείτε εδώ: [Αμβρόσιος Φραντζής \(πρεσβύτερος\)](#)

Δείτε όλους τους τόμους του έργου στην [ψηφιακή Βιβλιοθήκη Ανέμη](#)

John Warwick Smith (1749-1831), Ο κόλπος του Ναβαρίνου, με την ένδειξη «Τοποθεσία της αρχαίας Πύλου στην Ελλάδα», 1817. Ακουαρέλα.

1822

Ένα μοναδικής αξίας τεκμήριο (πρωτογενή πηγή) παρουσιάζουμε εδώ σχετικά με τον πρώτο ελεύθερο εορτασμό του Πάσχα το 1822. Στο τεκμήριο που βλέπετε και που μας παραχωρήθηκε ευγενικά από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, διαβάζουμε το αίτημα του τότε Υπουργού (Μινίστρου) των Εσωτερικών και του Πολέμου **Ιωάννη Κωλέττη** (μετέπειτα πρωθυπουργού και μέλους της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας) προς τον πρόεδρο του Εκτελεστικού Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο να εγκρίνει τον λαμπρό εορτασμό του πρώτου ελεύθερου Πάσχα «προς αγαλλίασιν των ομογενών και ευθυμίαν των Φιλελλήνων»!

Το κείμενο μεταγραμμένο:

Προς τον Εκλαμπρότατον Πρόεδρον του Εκτελεστικού Σώματος

Ο Μινίστρος των Εσωτερικών

Κόρινθος τη 1 Απριλίου 1822

Επειδή η αυριανή ημέρα είναι το Πάσχα το οποίον το Ελληνικόν Έθνος εορτάζει ανεξάρτητον και ελεύθερον από τον σκληρόν ζυγόν της τυραννίας, κρίνει εύλογον το Μινιστέριον του Πολέμου, προς αγαλλίασιν των ομογενών και ευθυμίαν των Φιλελλήνων, να τω δοθή σεβαστή επιταγή, διορίζουσα το ότι ο Μινίστρος του Πολέμου να λάβη τ' αναγκαία μέτρα, Αον (=1^{ον}) μεν, να ριφθώσιν είκοσι εν κανόνιον εκ του Ακροκορίνθου εις την δευτέραν Ανάστασιν, Βον (=2^{ον}) δε, να συναχθώσιν όλοι οι προύχοντες πολίται εις το Παλάτιον του Εκλαμπροτάτου Προέδρου του Εκτελεστικού, διά να εισέλθωσιν εις την εκκλησίαν μετά παρατάξεως πολεμικών. Τούτο εγκρίνον το του Πολέμου Μινιστέριον, ως αρμόζον τη περιστάσει, αναγκαιώς, παρά της σεβαστής Διοικήσεως ζητεί την άδειαν της εκτελέσεως.

Ο Μινίστρος των Εσωτερικών και προσωρινός Μινίστρος του Πολέμου.

Έτσι, λοιπόν, το Πάσχα του 1822 εορτάστηκε στην Κόρινθο, όπου είχαν εγκατασταθεί οι Αρχές, με μεγάλη πομπή. Την εορτή παρακολούθησε και ο Γερμανός αξιωματικός [Karl Theodor Striebeck](#) και μας την παραδίδει σε κείμενό του ως αυτόπτης μάρτυρας, πληροφορώντας μας πώς υλοποιήθηκε το παραπάνω αίτημα του Ιωάννη Κωλέττη:

«Η Κυβέρνηση αποφάσισε να συνδέσει την Ανάσταση με την επέτειο της εθνικής ανεξαρτησίας. Με το πρώτο χτύπημα της καμπάνας, που μόλις είχαν κρεμάσει στο μικρό καμpanαριό αντικαθιστώντας το ξύλινο σήμαντρο, συγκεντρώθηκαν χίλιοι περίπου άνδρες μπροστά στην κατοικία του Μαυροκορδάτου.

Ήταν ένα από τα σπίτια του Κιαμήλμπεη αλλά μισοτελειωμένο. Ωστόσο, οι οικοδομικές εργασίες είχαν προχωρήσει και σε λίγο θα γινόταν ένα από τα καλύτερα κτίρια. Πλάι στον Μαυροκορδάτο, στην αίθουσα των συνεδριάσεων, βρισκόταν κιάλας ο Υψηλάντης –κατοικούσε στο ίδιο σπίτι με τον Μαυροκορδάτο– και όλοι οι υπουργοί και γερουσιαστές. Αμέσως μετά σχηματίσθηκε η πομπή. Πεντακόσιοι άνδρες του ελληνικού πεζικού μπροστά –μαζί τους και οι ένοπλοι εθελοντές του εξωτερικού– ύστερα και ο πρίγκιπας Μαυροκορδάτος ανάμεσα στο ιερατείο, οι γερουσιαστές και οι υπουργοί. Την πομπή έκλειναν άλλοι 500 στρατιώτες.

Η θεία λειτουργία έγινε από ανωτάτους κληρικούς. Ύστερα μίλησε στον λαό ο αρχιεπίσκοπος, τον εμψύχωσε στον δύσκολο αγώνα του και τον ευλόγησε. Ακολούθησε πανηγυρική δοξολογία, ενώ βροντούσαν τα κανόνια που φέραμε από την Τριπολιτσά.

Δυστυχώς, με την πρώτη χαιρετιστήρια βολή γκρεμίστηκε ο υποστάτης του κανονιού. Με τη δεύτερη βολή, σκόνταψε ο κανονιέρης και πυροδότησε πρόωρα το βλήμα, με αποτέλεσμα να υποστεί έγκαυμα ο γεμιστής στο πρόσωπο και να πολτοποιηθεί το μπράτσο του, καθώς εκτινάχθηκε ο πάσσαλος που χρησιμοποιούσε για το γέμισμα. Έτρεξαν να τον βοηθήσουν πολλοί καλοί γιατροί.

Αλλά δεν υπήρχαν φάρμακα. Ξίδι και χυμός λεμονιού, ανακατωμένα με νερό, ήταν το γιατρικό που συνήθιζαν στην Ελλάδα σε όλες τις περιπτώσεις.

Πηγή:

Κυριάκος Σιμόπουλος (1987). *Πώς είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του '21 : απομνημονεύματα, χρονικά, ημερολόγια, υπομνήματα, αλληλογραφία εθελοντών διπλωματών, ειδικών απεσταλμένων, περιηγητών, πρακτόρων.* - 2^{ος} τόμος: 1822-1823. Αθήνα, σ. 53-54.

Carl Wilhelm Freiherr von Heideck (1788-1861), Παλικάρια μπροστά στον ναό της Κορίνθου (Palikaren vor dem Tempel von Korinth), 1838. Λάδι σε καμβά. Nationalgalerie, Berlin. Πηγή: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Carl Wilhelm von Heideck - Palikaren vor dem Tempel von Korinth.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Carl_Wilhelm_von_Heideck_-_Palikaren_vor_dem_Tempel_von_Korinth.jpg) Προσπελάστηκε στις 26-4-2021

1825

Για τη γιορτή του Πάσχα του 1825 μας πληροφορεί ο [sir James Emerson](#), Άγγλος φιλέλληνας που είχε στρατολογηθεί στην ταξιαρχία πυροβολικού που είχε συγκροτήσει ο λόρδος Βύρων. Γράφει στο Ημερολόγιό του που εκδόθηκε το 1826*:

«Σήμερα, γιορτή του Πάσχα, το Ναύπλιο παρουσιάζει καινούρια εικόνα... [δηλαδή καθαρή. Αυτή η γιορτή είναι η σπουδαιότερη στην ελληνική Εκκλησία και τελείται με αγαλλίαση και μεγάλο σεβασμό: η Σαρακοστή πέρασε και οι φούρνοι είναι γεμάτοι κόσμος που προμηθεύονται τα απαραίτητα για το γεύμα.] Χθες Σάββατο, κάθε δρόμος ήταν γεμάτος αίματα από αρνιά σφαγμένα και κατσίκια. Σήμερα κάθε σπίτι μοσχοβολάει από πίτες και ψητά. Όλοι οι κάτοικοι αλλάζουνε βίζιτες, ευχές και φιλήματα στα δυο μάγουλα με το Χριστός Ανέστη. Η μέρα πέρασε με γλέντια σκορπισμένα παντού. Οι κανονιές από το Παλαμήδι αντηχούσαν κάθε στιγμή, απαντώντας στο ακατάπαυστο ντουφεκίδι των φουστανελοφόρων. Οι στρατιώτες από τεμπελιά δεν βγάζανε τις σφαίρες από τα φουσέκια, ίσως για να κάνουνε μεγαλύτερο κρότο. Τα δυστυχήματα ήταν συχνά. Ένας σκοτώθηκε στο παράθυρό του κι άλλος βαριά πληγώθηκε.

Το απόγευμα έγινε η τελετή της Αγάπης. Ύστερα από την εκκλησία του Αϊ-Γιώργη (την κατοπινή Μητρόπολη), μετά τη λειτουργία, συνταχθήκανε στην πλατεία του Πλατάνου, έξω από το τζαμί, έδρα του Εκτελεστικού. Το Βουλευτικό, ως πολυαριθμότερο, μπήκε στη γραμμή και οι Εκτελεστικοί, περνώντας μπροστά τους αγκάλιαζαν και φιλιότανε με δύναμη και με θερμότητα. Τέτοια φιλιά ανάμεσα σε τέτοιους ραδιούργους δεν χρειάζεται πολλή σκέψη για να καταλάβει κανείς πως ήτανε φιλιά του Ιούδα».

* Το κείμενο του Emerson παρατίθεται στη μετάφραση του Γιάννη Βλαχογιάννη από τον συλλογικό τόμο που επιμελήθηκε ο Σπύρος Μελάς. Το τμήμα σε αγκύλες λείπει στη μετάφραση και συμπληρώθηκε από εμάς.

Πηγές:

Βλαχογιάννης, Γ., «Επίσημον Πάσχα από της Επαναστάσεως», στο Μελά, Σπ. (επιμ.) *Νεοελληνικές γιορτές*, Αθήνα: Παπαδήμας, 1995, σ. 681-682.

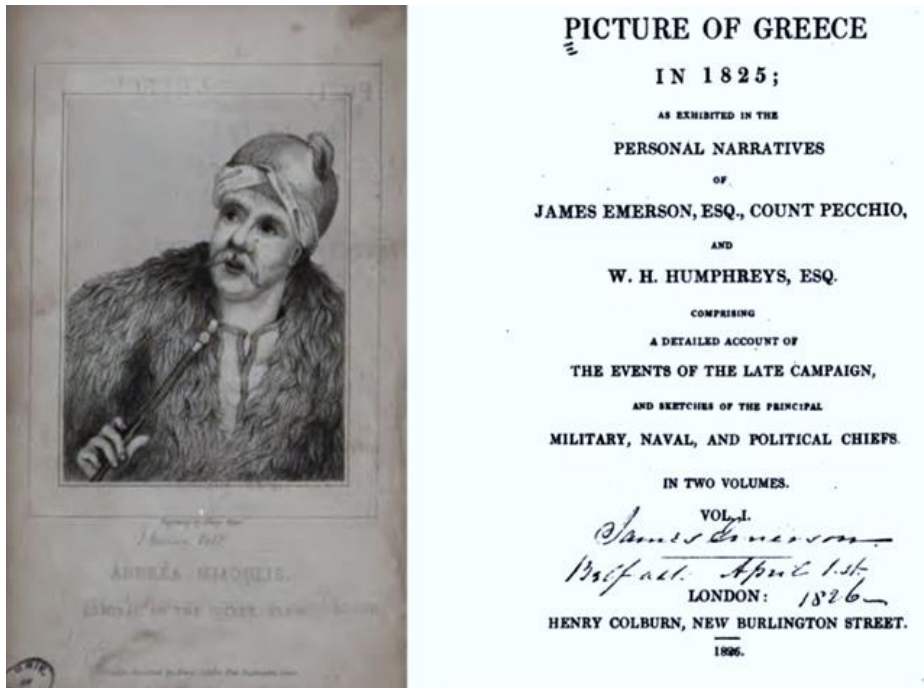
Ελευθεροτυπία, Περιοδικό *Ιστορικά*, «Περιηγητές II», τεύχος 44, 17 Αυγούστου 2000.

Sir James Emerson Tennent (1804-1869)

Άγγλος που είχε στρατολογηθεί στην ταξιαρχία πυροβολικού που είχε συγκροτήσει ο λόρδος Βύρων. Μετά τον θάνατο του ποιητή, ο Emerson έφυγε στην πατρίδα του για να επιστρέψει στην Ελλάδα στις αρχές του 1825. Μέσω των νησιών του Ιονίου έφτασε στην Πελοπόννησο, όπου και περιηγήθηκε σε όλη τη διάρκεια του 1825. Διορίστηκε λοχαγός του πυροβολικού από τις ελληνικές αρχές, που εκτίμησαν προφανώς την προϋπηρεσία του στον στρατό του Βύρωνα. Το Ημερολόγιό του κυκλοφόρησε στο Λονδίνο το 1826 και συνέβαλε στη συμπάθεια της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης προς την ελληνική υπόθεση. Έργα του για την Ελλάδα: *Picture of Greece* (1826), *Letters from the Aegean* (1829), και *History of Modern Greece* (1830). Πηγή: [Wikipedia](#)

[Διαβάστε εδώ το βιβλίο του Picture of Greece \(1826\).](#)

1827

Για το Πάσχα του 1827, παρουσιάζουμε δύο πηγές: ένα κείμενο του **Κώστα Καιροφύλα**, στο οποίο υπάρχει απόσπασμα από μια πρωτογενή πηγή, το βιβλίο *Ιστορικά αναμνήσεις* του **Νικολάου Δραγούμη** (1809-1879), ο οποίος το 1827 ορίσθηκε γραμματέας στην Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας και υπήρξε ιδρυτικό μέλος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, και ένα απόσπασμα από το Ημερολόγιο του δημογέροντα και αγωνιστή **Νικολάου Καρώρη**, που κατέγραψε την πολιορκία της Ακρόπολης από τον στρατό του Κιουταχί και του Ομέρ πασά μέχρι τις 11 Απριλίου 1827.

Στο πρώτο κείμενο, ο Κ. Καιροφύλας περιγράφει με γλαφυρό τρόπο το κάθε άλλο παρά λαμπρό Πάσχα των πληρεξουσίων της Εθνοσυνέλευσης στην Τροιζήνα.

Τραγικό Πάσχα

Η Ανάστασις και το Πάσχα στην αγωνιζόμενη κατά των Τούρκων Ελλάδα του 1827

Το Πάσχα του 1827 δεν ήταν χαρούμενο για τους πολεμιστές μας. Πολλές ατυχίες, πολλά λάθη των, και ιδίως η καταραμένη διχόνοια, που είχε σταματήσει την ορμή των παλικαριών, δεν προμηνούσαν τίποτα το ευχάριστο για το μέλλον. Έπειτα από έξι χρόνων αγώνες και θυσίες, οι Έλληνες με πόνο έβλεπαν ότι η ελευθερία δεν ξαναγύριζε στα ελληνικά χώματα. Και μαζί με τις δυσάρεστες αυτές προβλέψεις, η φτώχεια μάστιζε τους αγωνιστές. Η γη δεν εκαλλιεργείτο, γιατί σε μια επαναστατημένη χώρα δεν ήταν εύκολη η καλλιέργεια.

Η πείνα λοιπόν και οι στερήσεις και οι αρρώστιες προστέθηκαν για να μαυρίσουν ακόμη περισσότερο τον αιματωμένο ορίζοντα της Ελλάδος. Τη Σαρακοστή του 1827 πέρασαν οι αγωνιστές με αναγκαστική νηστεία. Ο Νικόλαος Δραγούμης, που έζησε την τραγική εκείνη περίοδο, γράφει στις *Ιστορικές Αναμνήσεις* του ότι: «Τα μέλη της Εθνοσυνελεύσεως εις την Τροιζήνα ετρέφοντο τρώγοντα ξηρόν άρτον, και τούτον οσάκις ηυπόρουν, και κυάμους ωμούς εκ της παρακειμένης πεδιάδος του Δαμαλά, την οποίαν η μεγαλοδωρία της Συνελεύσεως, υποσχεθείσα αποζημίωσιν προς τους ιδιοκτήτας, αφήκεν ελευθέραν. Η τεσσαρακονταήμερος δε αύτη κυαμοφαγία

είχεν απεξηλωμένους τους και πρότερον εξηλωμένους στομάχους των φιλοσοφούντων περί "Συντάγματος"».

Σίμωνε το Πάσχα. Έπρεπε οπωσδήποτε τα μέλη της Εθνοσυνέλευσης να γιορτάσουν τη μεγάλη μέρα αυτή με οβελίας. Στάλθηκαν λοιπόν στα χωριά παλικάρια, τα οποία ξετρύπωσαν μερικά αρνιά. Για μια μέρα λοιπόν θα λησμονούσαν τα βάσανά των και θα το έριχναν στο γλέντι.

Προηγουμένως όμως μαζεύτηκαν όλοι στο εκκλησάκι του χωριού για να λειτουργηθούν. Όταν ο γερο-παπάς βγήκε με τα άγια στο χέρι και προσευχήθηκε «υπέρ των υπέρ πίστεως και πατρίδος αγωνισαμένων και πεσόντων αδελφών», όλων τα μάτια βούρκωσαν και οι γυναίκες δεν μπόρεσαν να κρατήσουν τα δάκρυα. Γιατί όλοι είχαν να κλάψουν κάποιον δικό τους που έχασε τη ζωή του πολεμώντας για την ελευθερία της πατρίδας. Έπειτα, κάτω από την ευλογία του παπα-πολεμιστή, έδωσαν μεταξύ τους τον αδελφικό ασπασμό. Και ξεκίνησαν για τον τόπο του γλεντιού.

[...] Σ' ένα γειτονικό λόφο τα παλικάρια είχαν από νωρίς ετοιμάσει τις φωτιές όπου θα ψήνονταν τ' αρνιά της Λαμπρής. Πάνω από το κεφάλι των έριχνε τον ίσκιο του ένα ψηλό πένθιμο βουνό. Τ' αρνιά περάστηκαν στα πρόχειρα ξύλινα σουβλιά και το ψήσιμο άρχισε, συνοδευόμενο από κλέφτικα τραγούδια που υμνούσαν τα κατορθώματα των αρματολών. Για τραπέζι είχαν τη χλόη που σκέπαζε με το πράσινο χαλί της τον κάμπο. Για πιάτα είχαν τα φύλλα των γύρω πλατάνων και για σύνεργα... τα δέκα δάκτυλα των χεριών των, αλά-παλικάρ.

Τα ροδοκόκκινα αρνιά τοποθετημένα, τέλος, στη μέση των παλλικαριών. Σιμά τοποθετήθηκε πελώριος κάδος γιαούρτι και το βαρέλι με την αθάνατη ρετσίνα, που πρόσφερε ένας κουτσός κάτοικος της Τροιζηνίας, ο οποίος για τη γενναία του αυτή προσφορά ανακηρύχθηκε πρωτοκάθεδρος και πήρε θέση στο δείπνο.

Ορθοί, πριν αρχίσει το γλέντι, έκαμαν όλοι τον σταυρό τους κι ευχήθηκαν «Χριστός ανέστη! Καλή ανάσταση της πατρίδας!». Έπειτα κάθισαν διπλοπόδι γύρω από τα αρνιά που ευωδίαζαν.

Ένας γέρος φουστανελοφόρος, που φημιζόταν για την ειδικότητά του στο είδος αυτό της ανατομίας, άρχισε να πετσοκόβει, με μόνα εργαλεία τα δύο του χέρια τ' αρνί. Κι επειδή ήταν καυτό, κάθε τόσο έβανε τα καμένα δάχτυλά του στο στόμα του ή στ' αυτιά του, για να σβήσει το κάψιμο. Κι όταν ήθελε να καθαρίσει τα χέρια του τα σκούπιζε πάνω στη φουστανέλα του που ήταν λερή. Όλες αυτές τις λεπτομέρειες τις παίρνω από τον Δραγούμη, ο οποίος έλαβε μέρος στο γλέντι αυτό και μας δίνει μια θαυμάσια εικόνα της ζωής των απλοϊκών αυτών ανθρώπων.

Πεινασμένοι οι πληρεξούσιοι της Εθνοσυνέλευσης, δεν έβλεπαν την ώρα να αρχίσουν. Όταν τέλος τ' αρνιά κομματιάστηκαν, άρχισε η έφοδος. Κι όλοι όρμησαν στη μάχη.

Κάθε κουβέντα έπαψε και δεν ακουγόταν παρά μόνο το μάζημα, το οποίο διέκοπτε η κρασοκατάλυξη. Ποτήρια βέβαια δεν υπήρχαν. Ένα λοιπόν λεβεντόπαιδο γύριζε με τη γεμάτη τσότρα¹ ανάμεσα στους βουλευφόρους², οι οποίοι ρουφούσαν με βουλιμία, αφού εύχονταν:

- Καλή λευτεριά, αδέλφια!

Αφού ξεκοκάλισαν όλα τ' αρνιά και δεν άφησαν στάλα στο βαρέλι της ρετσίνας, σηκώθηκαν όλοι και άρχισαν τον χορό. Οι καλλίφωνοι τραγουδούσαν τα τραγούδια που ήταν της μόδας την εποχή εκείνη και συγκινούσαν τους αγωνιστές: «Λαμπρά Ελλάς»^{*} «Τι καρτερείτε;» και «Έλληνες συμπατριώται», που σήμερα δεν ξέρουμε ούτε τους στίχους ούτε τη μουσική των. Έπειτα από το φαγοπότι και τον χορό, όλη η συντροφιά παραδόθηκε στην αγκαλιά του Μορφέα, ξαπλωμένη στο παχύ χορτάρι. Μα τον ύπνο τους δεν άργησε να διακόψει ένας καβαλάρης που ήρθε βιαστικά και ταραγμένος. Οι βουλευφόροι αγουροξύπνησαν και από την ταραχή του κατάλαβαν ότι κάτι κακό συμβαίνει. Και το προαίσθημά των επιστοποίησε ο αγγελιαφόρος φωνάζοντας:

- Σκοτώθηκε ο Καραϊσκάκης!

Για την Ελλάδα τη στιγμή εκείνη ο Γιώργης Καραϊσκάκης ήταν ο άγγελος σωτηρίας. Σε αυτόν εβάζιζον οι απελπισμένοι Έλληνες, έπειτα από τόσα ατυχήματα, την ελπίδα της απελευθέρωσης. Ο Μπραΐμης με τα φουσάτα του αλώνιζε στο Μοριά, το Μεσολόγγι είχε πέσει στα χέρια του εχθρού, η Χίος τα Ψαρά εξολοθρεύτηκαν. Στην απελπιστική αυτή κατάσταση ένας μόνος έμενε για να εμπνεύσει εμπιστοσύνη,

Ο Γιος της Καλογριάς³, ο Μαύρος Καβαλάρης. Κι αυτόν έφαγε τούρκικο βόλι έξω από την Αθήνα, την οποία αγωνιζόταν να ελευθερώσει. Οι βουλευφόροι – όπως έλεγαν την εποχή εκείνη τους πληρεξούσιους- καταλάβαιναν καλύτερα από κάθε άλλον τι φοβερή ήταν η απώλεια του Καραϊσκάκη κατά την κρίσιμη εκείνη στιγμή. Κι έμειναν σαν απολιθωμένοι στο άγγελμα αυτό. Στάθηκαν άφωνοι. Σε τέτοιες τραγικές στιγμές η σιωπή είναι ο καλύτερος τρόπος για την έκφραση λύπης. Και βουβοί, σηκώθηκαν και ξεκίνησαν για την Τροιζήνα, με πρόσωπα χλωμά και βήμα κουρασμένο. Λες και ακολουθούσαν κηδεία.

¹ Ξύλινο δοχείο κρασιού.

² Πληρεξούσιοι

^{*} Το τραγούδι «Λαμπρά Ελλάς» (7 στροφές) περιλαμβάνεται στο βιβλίο Joss, Paul Maria Leopold *Παραδείγματα ρωμαϊκής ποιητικής. Specimens of Roman Lyric Poetry, With translation into English.* London, 1826, s. 110-115.

³ Για τον θάνατο του Γεωργίου Καραϊσκάκη οι γνώμες των ιστορικών διχάζονται. Αρκετοί υποστηρίζουν ακόμα ότι υπήρξε αποτέλεσμα προδοσίας.

Στην Τροιζήνα συναντήθηκαν με το Γέρο του Μοριά, ο οποίος ήταν πάντα αντίπαλος του Καραϊσκάκη, εξαιτίας της παλιάς αντιζηλίας Μοριά και Ρούμελης. Ο Κολοκοτρώνης τους δέχθηκε λέγοντας:

- Ο χαμός, αδέλφια είναι μεγάλος, αλλά ο Θεός είναι μεγαλύτερος!

Ferdinand Victor Eugène Delacroix (1798-1863), Deux guerriers grecs dansant. Étude de costumes souliotes, 1823-1826 Λάδι σε καμβά, Μουσείο του Λούβρου. Πηγή: <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010064644> Προσπελάστηκε 26-4-2021

Όλοι μαζί ξεκίνησαν για τον Πόρο, για να λάβουν μέρος στην κηδεία που είχε ετοιμάσει η κυβέρνηση. Στο δρόμο, σαν για μνημόσυνο, διηγούνται τα ανέκδοτα της ζωής του Καραϊσκάκη, τα οποία έδειχναν τον πατριωτισμό, τη λεβεντιά και τη γενναιότητά του. Μαύρισε η παραλία του Πόρου από τα πλήθη που είχαν μαζευτεί να χαιρετίσουν για στερνή φορά το παλικάρι, που χάθηκε για την πατρίδα. Όταν μετά τη νεκρώσιμη ακολουθία, σηκώθηκε ο Σπυρίδων Τρικούπης για να εξυμνήσει τις μεγάλες αρετές του Καραϊσκάκη, δεν ακούγετο τίποτ' άλλο παρά ένας γενικός θρήνος –το μοιρολόγι του Μαύρου Καβαλάρη...

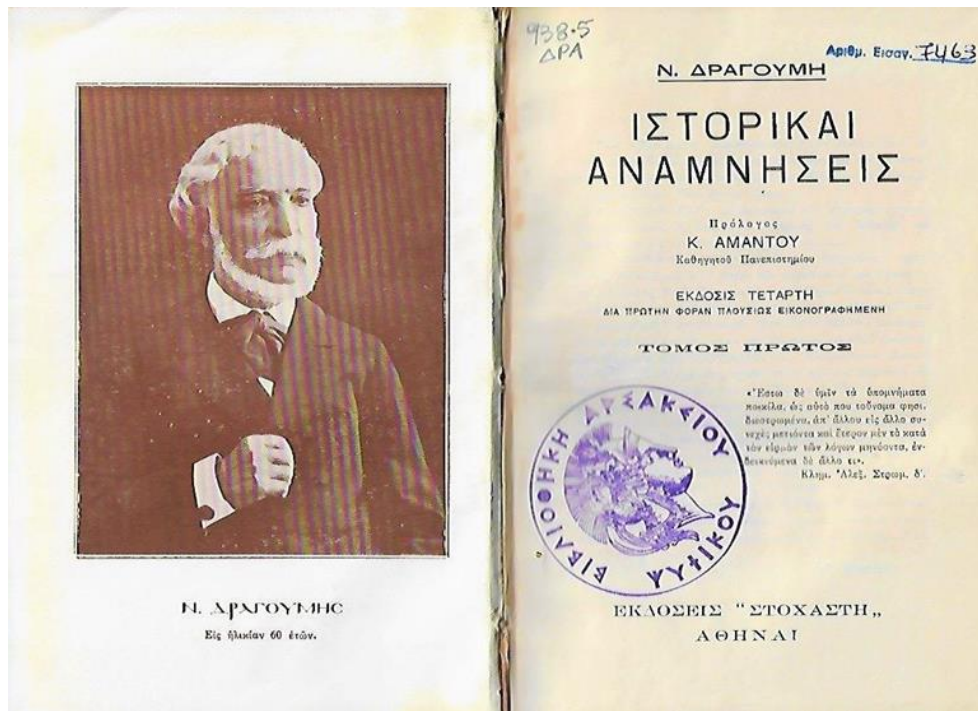
Έτσι τραγικά πέρασε το Πάσχα του 1827 στην αγωνιζόμενη Ελλάδα.

Πηγές:

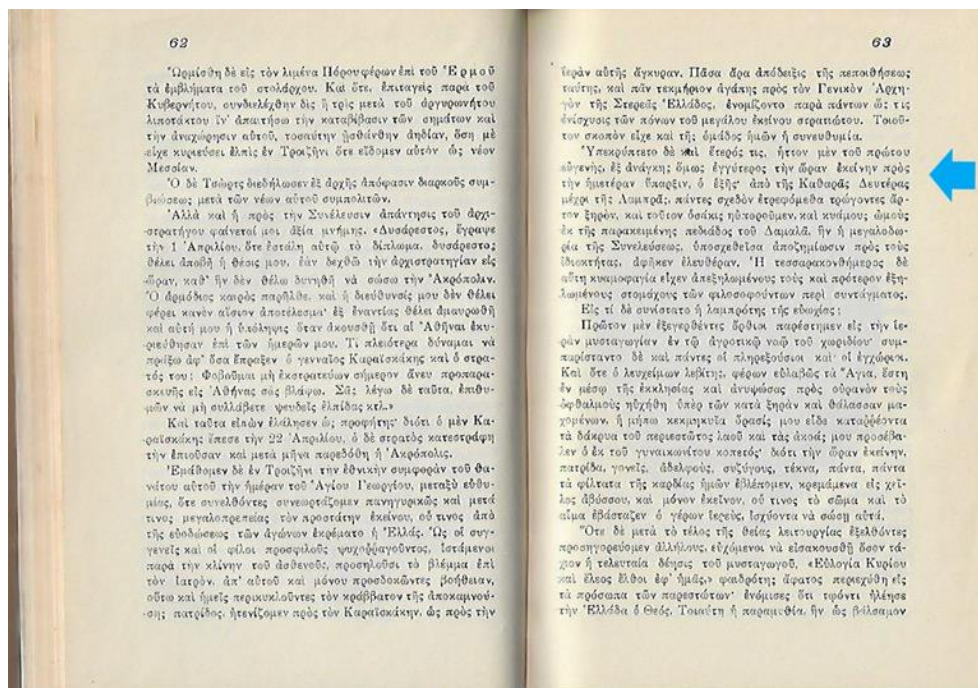
Καιροφύλας, Κ. «Τραγικό Πάσχα», στο *Πάσχα, Εορτών Εορτή: ημερολογιακός καθορισμός, το θείον πάθος, Χριστός Ανέστη*, περ. *Επτά Ημέρες-Η Καθημερινή*, Πάσχα 2002, σ. 140-142.

Δραγούμη, Ν. (1937). *Ιστορικά αναμνήσεις* (πρόλογος Κ. Αμάντου). Αθήνα: Στοχαστής. Περισσότερα για τον Γ. Καραϊσκάκη, βλέπε: Γεώργιος Καραϊσκάκης και Καραϊσκάκης (minedu.gov.gr) στην Εκπαιδευτική Τηλεόραση.

Για τον Νικόλαο Δραγούμη, βλέπε: Τα ιδρυτικά μέλη τής Φιλελευθέρου Εταιρείας

Το βιβλίο *Ιστορικά αναμνήσεις* του Ν. Δραγούμη, τεκμήριο της Βιβλιοθήκης των Αρσακίων Ψυχικού.

Οι σελίδες 62-63 του έργου του Δραγούμη όπου γίνεται γνωστός ο θάνατος του Καραϊσκάκη.

Το δεύτερο κείμενο έχει ως ιστορικό καμβά την πολιορκία της Ακρόπολης από τον στρατό του Κιουταχή και του Ομέρ πασά που κράτησε αρκετούς μήνες, ώστε οι Έλληνες βρέθηκαν να γιορτάζουν το Πάσχα του 1827 στο Κάστρο της Ακρόπολης υπό αντίξοες συνθήκες.

Πληροφορίες για τις ημέρες εκείνες αντλούμε από το Ημερολόγιο του δημογέροντα **Νικολάου Καρώρη**, που κατέγραψε την πολιορκία της Ακρόπολης από τις 29 Ιουνίου 1826 έως τις 11 Απριλίου 1827, οπότε κατάφερε με τρεις ακόμα άντρες να διαφύγει στον Πειραιά μέσα από τα φαραγγια του Υμηττού.

Στην πρωτογενή αυτή πηγή, η Κυριακή του Πάσχα του 1827 ξεκίνησε με εκκλησιασμό των αγωνιστών, συνεχίστηκε με γλέντι και ολοκληρώθηκε με αιματοκύλισμα μετά από εχθρική επίθεση.

3 Απριλίου ημέρα του Πάσχα

Μίαν ώρα πριν να ξημερώσει εδιδβάσθη η ακολουθία της Αναστάσεως και η λειτουργία ακολούθως εις την Ακρόπολιν εις τον ναόν, όπου είναι καμωμένον το προσκυνητάριον. Ομοίως και εις τον Σερπετζέ (σ.σ. εννοεί το Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, όπου ήταν ένα από τα οχυρά των επαναστατών) άλλος ιερεύς έψαλε τας της Αναστάσεως· και αι διωρισμέναι φυλακαί έμενον εις τας θέσεις των.

Εις την εκφώνησιν του Χριστός Ανέστη ερρίφθησαν τρεις κανονιαί από το φρούριον. Μετ' ολίγην ώρα έκαμαν γενικόν πυρ και όλα τα εις Πειραιά και Κερακίни (σ.σ. Κερατσίνι) Ελληνικά στρατόπεδα με κανόνια και τουφέκια. Αφού εξημέρωσεν, εβγήκε και ο ήλιος, υψώθη εις τον Πύργον του φρουρίου και η καλή σημαία του Γκούρα και εγίνετο τουφεκισμός πολύς εις το φρούριον.

Τέσσαρα αλογομούλαρα εσφάχθησαν και επωλήθησαν αυτήν την μέραν προς πέντε γρόσια την οκά και έφαγαν οι περισσότεροι. Μετά το γεύμα εγίνετο χορός εις την αυλήν του φρουρίου. Τότε άρχισε και ο εχθρός τον κανονιοβολισμόν του κατά της σημαίας εις τον Πύργον, πλην δεν επέτυχε να την κτυπήση.

Μία σφαίρα κανονιού, αφού εκτύπησεν εις τον τοίχον του Πύργου, εσυντρίφθη και τα κομμάτια της ομού και με πέτρας ήλθαν με βίαν εις την μέσην του χορού και εθανάτωσαν τον Μ. Σταμούλην, Κερκυραίον, υπασπιστήν του Αου (1ου) Τάγματος του Τακτικού, επλήγωσαν θανασίμως και τον Σταμάτην Τυρόπουλον, Αθηναίον· και ούτω διελύθη ο χορός, εσήκωσαν και την σημαίαν από τον Πύργον...

Την αυτήν νύκτα οι Έλληνες, καθώς κάμνουν κάθε νύκτα προ ημερών, επήγαινον εις τα πλησίον του Λεονταρίου χαλάσματα και έπαιρναν νερόν από τα εκεί πηγάδια χωρίς να τους εννοούν οι Τούρκοι και επειδή τούτο δεν εγίνετο με όλην την απαιτουμένην τάξιν συνέβη ένας εκ της φυλακής του λιονταριού να κτυπήση ως Τούρκον ένα στρατιώτην του Κριεζώτη, όστις επέστρεφεν από το νερόν και δεν ωμίλησεν εις την φωνήν της φυλακής.

Πηγή:

Ο Γιάννης Βλαχογιάννης, ο μεγάλος ιστορικός της Ελληνικής Εθνεγερσίας του 1821, εξέδωσε για πρώτη φορά το ημερολόγιο του Νικ. Καρώρη στον πρώτο τόμο από το "Αθηναϊκόν αρχείον", που δημοσίευσε το 1901 με δαπάνη του Δήμου Αθηναίων (*Αθηναϊκόν αρχείον / Δαπάνη του Δήμου Αθηναίων*. Εν Αθήναις : Εκ του Τυπογραφείου Γ. Σ. Βλαστού, 1901). Στον ίδιο τόμο δημοσίευσε άλλα τρία μικρά ημερολόγια, του Δημ. Χριστίδη, Παν. Μοναστηριώτου και Παν. Μιχ. Πούλου. Ο τόμος αυτός ήταν το ξεκίνημα του μεγάλου εκδοτικού του έργου με τίτλο "Αρχεία της νεωτέρας ελληνικής ιστορίας, επιμελεία Ιωάννου Βλαχογιάννη". Ο τόμος του 1901 είναι προσπελάσιμος [στην ψηφιακή Βιβλιοθήκη Ανέμη του Πανεπιστημίου Κρήτης εδώ](#).

Το επώνυμο **Καρώρης** (ή **Καρόρης**) είναι όνομα αθηναϊκής οικογένειας που αναφέρεται από τον 17ο αιώνα. Μεταξύ των διακριθέντων μελών της αναφέρεται και ο Νικόλαος, που γεννήθηκε στην Αθήνα το 1806, γνωστός ως λογιότατος διδάσκαλος και συγγραφέας του παραπάνω ημερολογίου..

Πηγές (για τη βιογραφία):

Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν. Αθήναι: Εγκυκλοπαιδική Επιθεώρησις «Ήλιος», τόμος 10ος, σελ. 380.

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. – Αθήναι: Πυρσός, 1930. – τόμος 13ος, σελ. 888.

Το τρίτο κείμενο για το Πάσχα του 1827 είναι γραμμένο από τον υπεύθυνο ύλης της (διαδικτυακής) εφημερίδας *Τα Αθηναϊκά* **Ελευθέριο Σκιαδά** (προέδρου του Συλλόγου των Αθηναίων, που εκδίδει Τα Αθηναϊκά) και αναφέρεται εκτενώς επίσης στον εορτασμό του Πάσχα από τους πολιορκημένους στην Ακρόπολη Έλληνες χρησιμοποιώντας πρωτογενείς πηγές.

Πώς έζησαν τη Μεγάλη Εβδομάδα οι πολιορκημένοι από τον Κιουταχή

Το Κάστρο της Ακρόπολης των Αθηνών συνδέθηκε με τις αθηναϊκές Πασχαλιές των ηρωικών χρόνων με παραδόσεις. Κάθε τείχισμα, κάθε ιερός βράχος και κάθε πύλη αποτελούν τα σιωπηλά απομνημονεύματα και διηγούνται τα έπη που γράφτηκαν στο απροσπέλαστο αθηναϊκό προπύργιο, το οποίο οι Τούρκοι αποκαλούσαν «Ατίνα Καλεσί». Η Ακρόπολη ήταν το καταφύγιο των Αθηναίων στη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα. Μεταξύ εκείνων που κατέγραψαν τις πασχαλιάτικες περιπέτειές τους ήταν ο **Δημήτριος Γατόπουλος** στην εφημερίδα «Εστία».

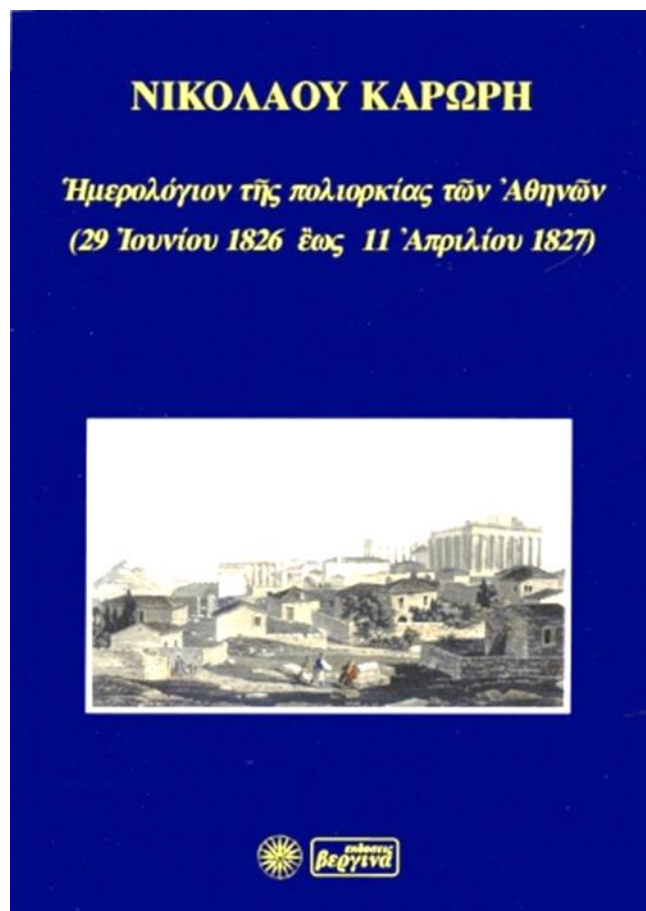
Περιηγητές, κιτρινισμένα έγγραφα, διεσπαρμένα απομνημονεύματα και πληροφορίες μάς επιτρέπουν να γυρίσουμε περίπου δύο αιώνες πίσω, στη Μεγάλη Εβδομάδα του 1827, όταν πολιορκητικός πόλεμος εξελισσόταν στην Ακρόπολη. Ανάμεσα στα πρωινά συμβάντα της Κυριακής των Βαΐων εκείνης της χρονιάς αναφέρεται και η έφοδος των στρατευμάτων του Κερατσινίου πίσω από τα «χαμηλά βουνά που τελειώνουν προς την πεδιάδα». Την έφοδο αυτή απέκρουσαν οι Τούρκοι που ξεκίνησαν από τα Πατήσια.

Το Κάστρο όμως υπέφερε από την έλλειψη νερού. Οι πολιορκημένοι αναγκάζονταν να υδρεύονται από το πηγάδι του Καρασούι, όπως αποκαλούσαν τους ανατολικούς βραχώδεις πρόποδες του Αρείου Πάγου. Τις πρωινές ώρες της Μεγάλης Δευτέρας οι στρατιώτες που ασχολούνταν με την ύδρευση του Κάστρου, άρχισαν να βάλλονται από τα στρατεύματα του Κιουταχή. Ένας Αθηναίος στρατιώτης, ο οποίος εκτέθηκε απρόσεκτα, χτυπήθηκε από σφαίρα στο κεφάλι. Δέκα βόμβες έπεσαν όλη την ημέρα μέσα στο Κάστρο.

Την επομένη όμως, το απόγευμα της Μεγάλης Τρίτης, το αίμα του αθώου Αθηναίου πολεμιστή πληρώθηκε με τη διάβαση του ίδιου του Κιουταχή από το Σέντζο (Φιλοπάππου). Το Κάστρο υπεράσπιζε τους στρατιώτες που έπαιρναν νερό από τα χαλάσματα των σπιτιών του Λεονταρίου, δηλαδή την αριστερή πλευρά της σημερινής κύριας εισόδου της Ακρόπολης. Ένα βλήμα σκότωσε έναν από τους «δορυφόρους» του Τουρκο-αιγύπτιου στρατάρχη. Ο Αθηναίος δημογέροντας Νικόλαος Καρόρης με το ημερολόγιό του και ο νεότερος ιστορικός των Αθηνών Δημήτριος Γέροντας με ένα δίτομο έργο μάς

παραδίδουν λεπτομερώς όσα συνέβησαν τις υπόλοιπες ημέρες της Μεγάλης Εβδομάδας του 1827.

Ήταν Μεγάλη Τετάρτη πλέον και η έλλειψη νερού εξακολουθούσε. Οι αγωνιστές και οι οικογένειές τους υπέφεραν. Μαζεύτηκαν για ν' αποφασίσουν τι θα κάνουν. Επικράτησε η γνώμη να συνεννοηθούν με όσους ήταν έξω από το Κάστρο και να πραγματοποιήσουν έξοδο προς την Πλάκα και το Μπούρτζι της Αγίας Παρασκευής. Εκείνη την ημέρα είχε εμφανιστεί ο Κιουταχής, ο οποίος μάλιστα χρησιμοποιώντας δόλια μέσα, προσπαθούσε να πείσει τους Έλληνες να παραδοθούν. Έστειλε σαν κήρυκες δύο Έλληνες αιχμαλώτους για να πείσουν όσους ήταν στην Ακρόπολη να παραδοθούν. Τους έλεγε πως σκοτώθηκαν πολλοί καπεταναίοι αλλά και το αρχοντόπουλο, δηλαδή ο Ιωάννης Νοταράς. Οι πολιορκούμενοι ανταποκρίθηκαν γραπτά και

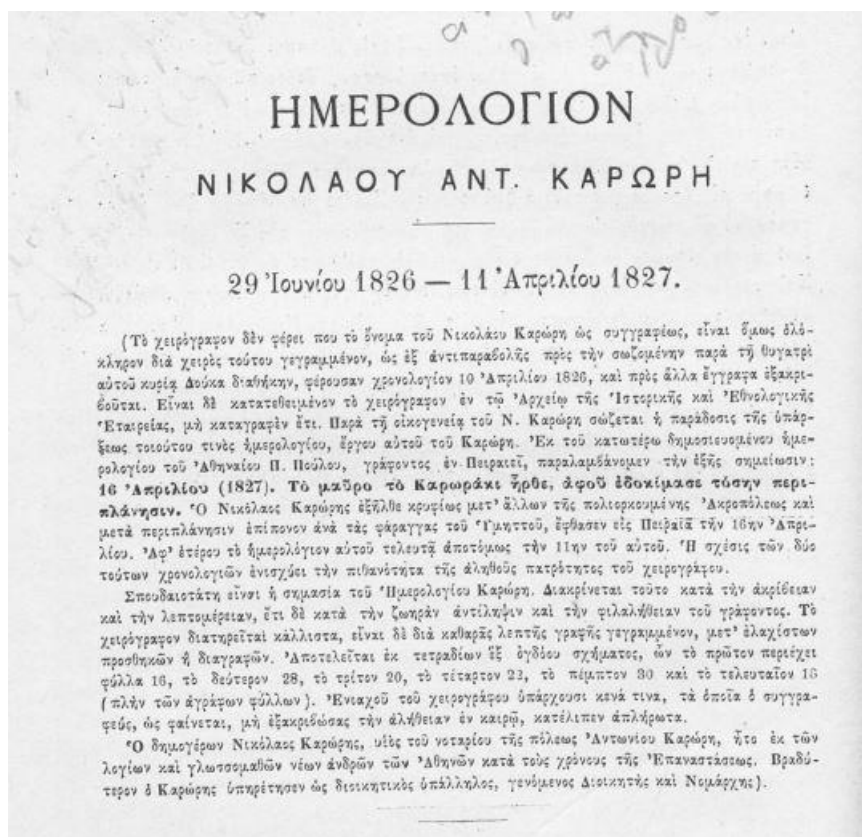

η απάντησή τους είναι μνημείο ανδρείας και ψυχικής δύναμης. «Ας μάθη ο καθένας, ότι εν όσω σκοτώνονται Έλληνες, τόσον εμψυχώνονται οι ζωντανοί και πολεμούν διά να εκδικηθούν το αίμα των αδελφών των. Ο πόλεμος έχει και χαλασμόν έχει και νίκην. Και αν χθες εχαλάσθησαν οι εδικοί μας, αύριον ελπίζομεν να νικήσουν και να πάρουν διπλούν το αίμα των αδελφών»!

Το παράδειγμα του Μεσολογγίου τροφοδοτούσε τις ψυχές των αγωνιζόμενων Ελλήνων που αποφάσιζαν να συνεχίσουν την αντίστασή τους μέχρις εσχάτων. Ανάμεσά τους και ο ατρόμητος φιλέλληνας Φαβιέρος, το

ίδιο ή ακόμη περισσότερο μαχητικός και ανυποχώρητος. Όσα συνέβησαν εκείνη την Μεγάλη Εβδομάδα στην Ακρόπολη των Αθηνών αποτελούν ιερά παρακαταθήκη αλλά και οδηγό για τους νεότερους. Στην υπόθεση ενεπλάκησαν και Γάλλοι ανώτατοι αξιωματικοί φρεγάτας που ναυλοχούσε στο Φάληρο. Προσπαθούσαν να διασώσουν τους αγωνιστές και τους συμπατριώτες τους φιλέλληνες.

Αλλά ο Κιουταχής επέμενε γραπτά να αποκαλεί τους Έλληνες υπηκόους του Σουλτάνου. Και εκείνοι απαντούσαν γραπτά μέσα από την Ακρόπολη: «Υπήκοοι του Σουλτάνου... εδώ δεν υπάρχουν. Είμεθα Έλληνες αποφασισμένοι ή ν' αποθάνωμεν ή να ζήσωμεν ελεύθεροι. Ο Κιουταχής αν θέλει τ' άρματά μας, ας έλθη να τα πάρη.. Έχομεν την τιμήν να σας

χαιρετήσωμεν...». Τη Μεγάλη Πέμπτη έφτανε μήνυμα του Καραϊσκάκη να κάνουν υπομονή οι πολιορκούμενοι και τη Μεγάλη Παρασκευή ο θάνατος ενός από τους Γάλλους φιλέλληνες βύθιζε στο πένθος τους συναγωνιστές του.

Φαντάζει απίστευτο το κέφι που διέθεταν οι κλεισμένοι στην Ακρόπολη μαχητές. Ενδιαφέρουσα είναι η λεπτομέρεια, την οποία διασώζει στο ημερολόγιό του ο Ν. Καρόρης, πως κάποιος έγραφε στους απ' έξω ότι υπήρχαν άφθονα όλα τα καλά και αναγκαία, ρακιά, ρύζια μέχρι και παστουρμάδες! Έτσι προσπαθούσαν να κάμψουν το ηθικό των Τούρκων. Πάντως οι περιγραφές εκείνου του Πάσχα είναι μοναδικές. Ο εορτασμός άνοιξε με το ειδύλλιο της ανοιξιάτικης Αττικής και έκλεισε με τον θάνατο

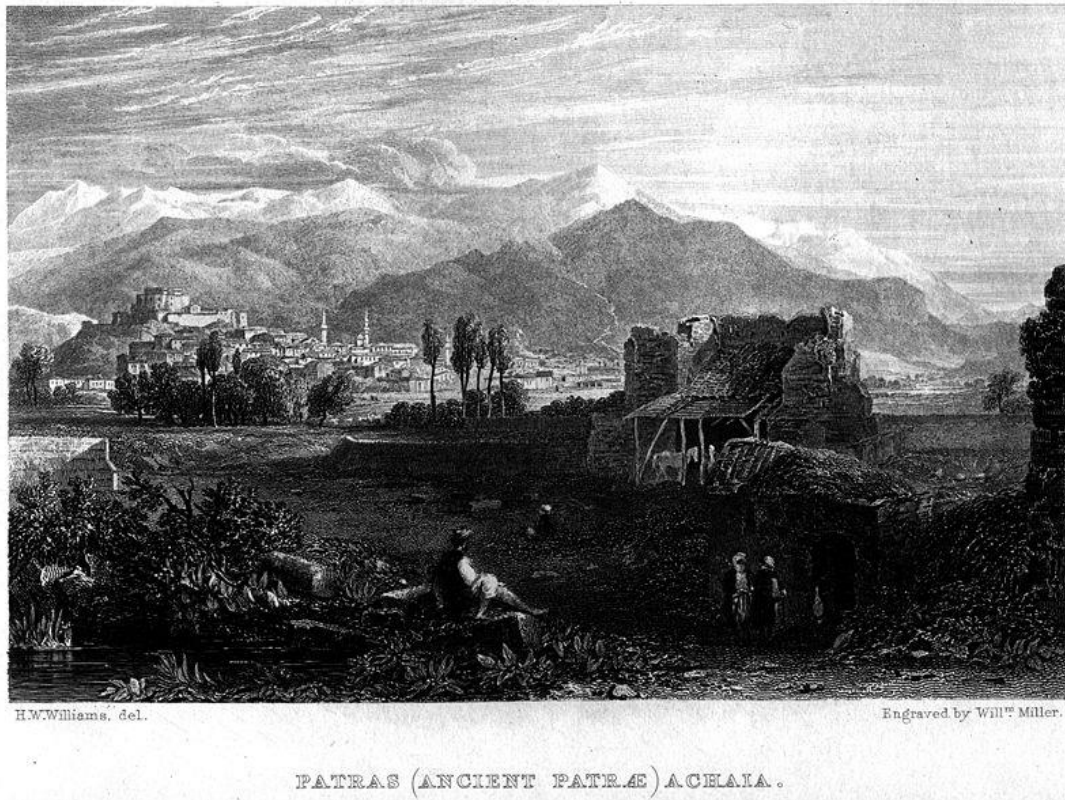
ενός παλικαριού. Η ακολουθία της Ανάστασης διαβάστηκε τα ξημερώματα. Οι πολιορκημένοι ανεβοκατέβασαν στο θαμπό φως της αυγής μερικά κεράκια ψάλλοντας το «Χριστός Ανέστη».

Ύστερα έγινε η λειτουργία στο Προσκυνητάρι του Κάστρου, ο ιερέας έψελνε τα Αναστάσιμα στα φυλάκια και το χαρμόσυνο άγγελμα δόθηκε με τρεις κανονιές. Από το ύψος του αθηναϊκού προπυργίου έφευγε το μήνυμα πως ο Θεάνθρωπος «ου τέθηκε». Απάντησαν με κανονιές τα ελληνικά στρατόπεδα από τον Πειραιά και το Κερατσίνι. Όσο για το Πασχαλινό γεύμα περιγράφεται σε δύο παραστατικές γραμμές: «Τέσσαρα αλογομούλαρα εσφάχθησαν και επωλήθησαν αυτήν την ημέραν, προς πέντε γρόσια την οκά και έφαγον οι περισσότεροι...». Ανήμερα του Πάσχα τα κανόνια έβαλαν κατά του κάστρου. Αλλά μέσα σ' αυτό είχε στηθεί χορός όταν μια εχθρική μπάλα χτύπησε τον Πύργο. Τα κομμάτια που αποκολλήθηκαν, μαζί με τις πέτρες, έπεσαν στη μέση του χορού και σκότωσαν τον καλύτερη χορευτή. Τον καταγόμενο από την Κέρκυρα Σταμούλη, υπασπιστή του Α' Τάγματος του Τακτικού Στρατού. Επίσης έτσι σκοτώθηκε και ο Αθηναίος Σταμάτης Τυρόπουλος. Τότε μόνο σταμάτησε ο χορός. Ο εορτασμός του Πάσχα στο Κάστρο διακόπηκε από τα δάκρυα και τις νεκρικές ψαλμωδίες για να συνεχιστεί και πάλι έξι χρόνια αργότερα.

Το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου του 1833 με την ελληνική σημαία που ύψωσε ο βαυαρικής καταγωγής λοχαγός της Φρουράς Χριστόφορος Νέζερ. Εκείνη η σημαία έδινε το χαρμόσυνο μήνυμα της ανάστασης της νέας ελληνικής πρωτεύουσας. Μερικοί κανονιοβολισμοί ανήγγειλαν στα πέρατα του κόσμου ότι επαναλαμβάνεται ο εορτασμός του αθηναϊκού Κάστρου, ο οποίος διακόπηκε την τελευταία χρονιά της πολιορκίας του!

Πηγή:

Σκιαδάς, Ε., Πάσχα στο Κάστρο των Αθηνών - ΤΑ ΑΘΗΝΑΪΚΑ Προσπελάστηκε 26/4/20

William Miller (1796-1882): Patras (Ancient Patrae) Achaia. Γκραβούρα, 1826 Δημοσιεύτηκε στο *Select Views In Greece With Classical Illustrations*. Williams, Hugh William. London: Longman Rees Orme Brown and Green; and Adam Black. 1829. [Ανακτήθηκε 26-4-2021 από εδώ.](#)

1828

Στο παρακάτω απόσπασμα από τα *Απομνημονεύματα* του [Διονυσίου Ευμορφόπουλου](#) (1780-1861), δίδεται μια γλαφυρή περιγραφή της γιορτής του Πάσχα από τους Έλληνες το 1828.

«[...] Μ' όλο που δεν ήμουν πια στις Πάτρας το Πάσχα, και δεν μπορούσα να ιδώ με τα μάτια μου πώς γιορτάζουν οι Έλληνες αυτό το πανηγύρι, πρέπει να πω εδώ δυο λόγια, σχετικά μ' αυτό, από τις πληροφορίες που συγκέντρωσα πριν να φύγω.

Το Μεγάλο Σάββατο βλέπει κανείς την ελπίδα να ξαναγεννιέται σ' όλα τα πρόσωπα. Παντού ψήνουν γλυκά. Τα βελάσματα των αρνιών που σφάζουν αναμινγνύονται με τους οξείς ήχους του κλαρίνου και τον βρόντο των ντεφιών. Ετοιμάζουν για την επόμενη τα γαμπριάτικα, φορτωμένα με χρυσά γαλόνια ή στολισμένα με μεταξωτά κεντήματα. Μόλις χαράξει η αυγή, χιλιάδες χαρούμενες κραυγές υψώνονται ως τον ουρανό.

Όλοι οι πιστοί πηγαίνουν στην εκκλησία. Ο αρχιερέας ή ο παππάς, από το βάθος του ιερού που ανοίγει, αναγγέλλει την ανάσταση του Λυτρωτού. Αμέσως όλοι οι Έλληνες φιλιούνται κι επιστρέφουν σπίτια τους, χαιρετώντας όσους ανταμώνουν στο δρόμο τους με τα λόγια: Χριστός Ανέστη. Σε λίγο τουφεκιές και βαρελότα αντηχούν σ' όλες τις γειτονιές, αγγέλλοντας το Πάσχα στους χριστιανούς.

Είναι έθιμο στην Ανατολή να επισκέπτονται τους συγγενείς τους και τους φίλους των σ' όλες τις μεγάλες γιορτές. Ιδίως οι Έλληνες το συνηθίζουν αυτό. Σ' όλες τις επισκέψεις που κάνουν ή που δέχονται ανταλλάσσουν κόκκινα αυγά, σε σημείο ισότητος και πλήρους αδελφосύνης. Δεν βλέπεις παντού παρά τραπέζια και πανηγύρια: παντού ακούγεται μουσική, παντού οι χοροί και τα τραγούδια κάνουν τον Έλληνα να ξεχνάει τις περασμένες του δυστυχίες.»

(διατηρείται η γλώσσα και η ορθογραφία του πρωτοτύπου)

Πηγή:

Ευμορφόπουλος, Δ. (1957). *Απομνημονεύματα* (εισαγωγή Εμμ. Γ. Πρωτοψάλτης). Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Τσουκαλά, σ. 185.

Ο Διονύσιος Ευμορφόπουλος γεννήθηκε στον Σταυρό της Ιθάκης το 1780. Έγινε ναυτικός και κατά τον χειμώνα του 1818-1819 που διέμενε στην Ρουμανία προσχώρησε στην Φιλική Εταιρεία. Ορκίστηκε Φιλικός, εγκατέλειψε το πλοίο του και αφοσιώθηκε ολόψυχα στο έργο της εθνικής αναγέννησης. Τη δράση του κατά τον Αγώνα από τις παραμονές της Επανάστασης μέχρι και την τελευταία μάχη της Πέτρας διηγείται ο ίδιος στα σύντομα και λιτά απομνημονεύματά του. Τα έγραψε ιδιοχείρως και τα έστειλε στον Φώτιο Χρυσανθακόπουλο Φωτάκο για να τα δημοσιεύσει στο περιοδικό «Εβδομάς». Έλαβε μέρος σε πολλές μάχες και στην Πελοπόννησο και στη Στερεά και διακρίθηκε πάντα ως γενναίος και σώφρων ηγέτης. Ιδιαιτέρως εξάίρεται η δράση του κατά τα γεγονότα της πολιορκίας της Ακρόπολης των Αθηνών από τον Κιουταχή. Για τη δράση του και τη σωφροσύνη του τιμήθηκε με τον τίτλο του στρατηγού το 1824 και το 1861 με βασιλικό διάταγμα πήρε προαγωγή σε υποστράτηγο της Φάλαγγας. Τον Απρίλιο του 1861 πέθανε στην Πάτρα. (Από την εισαγωγή του βιβλίου)

110

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΓΕ'ΝΟΥΣ.

Ζ'.

ά.

ΛΑΜΠΡΑ' Ἑλλάς

Πηγὴ τῶν φιλοσόφων
Μητέρα τῶν ἡρώων
Φωσφόρε τῶν βροντῶν,
Ξύπνησον ἐκ τοῦ βύθους
Σύντριψον τὰς ἀλύσσους
Μητέρα τῶν Μουσῶν.

β'.

Ἴδου καιρὸς

Τῆς δόξης σου ἐφάνη
Κρατῶν χρυσοῦν ξεφάνι
Καὶ κράζων ἰσχυρῶς :
Ἑλλάς γενναιοτάτη
Τυράννους καταπάτει
Καὶ νίκα κρατεῶς.

Οἱ δύο πρώτες στροφές ἀπὸ το τραγούδι «Λαμπρά Ἑλλάς» που ἀναφέρει ὁ Κ. Καιροφύλας ὅτι τραγουδοῦσαν οἱ πληρεξούσιοι τῆς Εἰρηνοσύλλεξης τὸ Πάσχα τοῦ 1827. Τὸ βιβλίο *Παραδείγματα ρωμαϊκῆς ποιητικῆς*, στο ὁποῖο βρίσκεται, εἶναι ελεύθερα προσβάσιμο ἐδῶ.

Κωνσταντίνος Παρθένης (1878–1967), Η Ανάσταση, 1917-1919. Λάδι σε καμβά. Εθνική Πινακοθήκη Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου.

Η Ανάσταση στην Επανάσταση
Μικρό αφιέρωμα για τη Λαμπρή
στην Επαναστατημένη Ελλάδα
Συνεργασία Βιβλιοθηκονόμων της Φ.Ε.
Αθήνα, Απρίλιος 2021

